

Конференция ПРОБЛЕМИ НА АВТОНОМИЯТА В БИОЕТИКАТА
9 декември 2010 г., Зала 1, СУ “Св. Климент Охридски”, Ректорат

Резюме на докладите:

ПРАВЕН РЕЖИМ НА СЪГЛАСИЕТО ЗА ЛЕЧЕНИЕ

Стоян Ставру

Изискването за съгласие на пациента изразява признатата му от закона автономия в процеса на лечение. Поради това въпросът за съгласието за лечение има централно значение при оказването на медицинска помощ. Съгласие е необходимо както при прилагането на различните методи за диагностициране и лечение (чл. 87, ал. 1 ЗЗ), така и при донорството на органи, тъкани и клетки за трансплантация приживе (чл. 24, ал. 1 ЗТОТК). Такова е необходимо и при осъществяването на медицински научни изследвания (чл. 199, ал. 1 ЗЗ), при извършването на клинични изпитвания (чл. 96, ал. 1, т. 3 ЗЛПХМ), както и при прилагане на неконвенционални методи за благоприятно въздействие върху индивидуалното здраве (чл. чл. 3, ал. 1, т. 4 от Наредба № 7 от 1 март 2005 г. за изискванията към дейността на лицата, които упражняват неконвенционални методи за благоприятно въздействие върху индивидуалното здраве). Предмет на изложението е съгласието за лечение по смисъла на чл. 87, ал. 1 ЗЗ. Докладът разглежда поставените от българския законодател условия и изисквания към съгласието за лечение. Разгледани са въпросите относно това кой може да дава съгласие за лечение, кога се дава съгласието за лечение, какви са границите на съгласието за лечение, както и това какво представлява информираността при даването на съгласие за лечение.

ZUR AKTUALITÄT DES KANTISCHEN AUTONOMIEBEGRIFFS IN DER BIOETHIK

Thomas Sören Hoffmann (Hagen)

In der Tradition der Kantischen Ethik kommt dem Autonomieprinzip eine besondere Rolle zu: es ist auf bestimmte Weise der eigentliche Garant von Rationalität in der Ethik, der Prüfstein, ohne den eine konkrete Praxis nicht als tatsächlich durch praktische Vernunft bestimmt gedacht werden kann. Für die aktuelle Diskussion in Sachen Bioethik stellen sich hier indes mindestens vier Fragen:

- 1) Worin unterscheidet sich das spezifisch Kantisch bestimmte Autonomieprinzip von den in der „Standard-Bioethik“ heute zumeist geläufigen Begriffen von individueller Selbstbestimmung?
- 2) Ist das Kantisch verstandene Autonomieprinzip tatsächlich ein universales und insoweit auch die kulturelle Differenz übersteigendes Prinzip – und wenn ja, in welchem Sinne?
- 3) Gibt es spezifisch *bioethische* Aspekte, die es nahelegen, auch das (Kantisch verstandene) Autonomieprinzip an anderen Prinzipien zu relativieren – etwa deshalb, weil eine genuine *Bioethik* nicht anthropozentrisch ansetzen kann oder auch deshalb, weil die *Bioethik* auch den

Menschen immer auch als *patiens*, als Leidenden und insofern als Nicht-Automen in den Blick zu nehmen hat?

4) Wie genau ist die Konkurrenz von Autonomie- und anderen bioethischen Prinzipien mit Einschluß des Prinzips der Rücksicht auf kulturelle Differenzen zu lösen? Gibt es eine übergreifende Perspektive der „Versöhnung“ der differenten Prinzipien – und wenn ja, wo könnte sie ansetzen?

Der Vortrag wird versuchen, diese Fragen von Kant her zu beantworten und dabei den Kantischen Ansatz auf das Projekt einer „Integrativen Bioethik“ beziehen. Es wird sich zeigen, daß diese auch dann, wenn sie mit guten Gründen eine gegenüber Kant erweiterte Fragestellung verfolgt, doch von Kants „Prüfstein“ ethischer Rationalität, der Autonomie, nicht ohne Schaden absehen kann.

Превод от немски: Христо П. Тодоров

КЪМ АКТУАЛНОСТТА НА КАНТОВОТО ПОНЯТИЕ ЗА АВТОНОМИЯ В БИОЕТИКАТА

Томас Съорен Хофман (Хаген)

В традицията на Кантовата етика на принципа на автономията се пада особена роля: по определен начин той е същинският гарант на рационалността в етиката, пробният камък, без който дадена конкретна практика не може да бъде мислена като действително определена от разума. За актуалната дискусия по въпросите на биоетиката тук се повдигат поне четири въпроса.

- 1) По какво специфично кантиански определеният принцип на автономията се различава от най-често използваните в днешната „стандартна биоетика“ понятия за индивидуално самоопределение?
- 2) Дали кантиански разбраният принцип на автономията действително е универсален и в този смисъл дали той надхвърля културните различия – и ако това е така, в какъв смисъл?
- 3) Има ли специфично *биоетически* аспекти, които подсказват (кантиански разбраният) принцип на автономията да бъде релативизиран с оглед на други принципи – да речем защото една истинска *биоетика* не може да се изгражда на антропоцентрична основа или пък защото биоетиката трябва да разглежда човека винаги също и като *пациент*, тоест като страдащ и в този смисъл като не-автономен?
- 4) Как по-точно трябва да се реши конкуренцията между автономията и други биоетически принципи, в това число принципа на съобразяването с културните различия? Съществува ли някаква обхватна перспектива на „помиряването“ между различни принципи – и ако има такава, каква би могла да бъде нейната отправна точка?

В доклада ще бъде направен опит да се отговори на тези въпроси като се изхожда от Кант като при това Кантовият проект се отнесе към проекта за една „интегративна биоетика“. Ще бъде показано, че една такава биоетика, дори когато с добри основания следва една по сравнение с Кант по-широка постановка на въпроса, все пак не може да се абстрахира от Кантовия „пробен камък“ на етическата рационалност, тоест от автономията, без да пострада от това.

ПРАКТИКИТЕ НА ПОГРЕБВАНЕ НА ЕМБРИОНИ, ПРАВОТО НА (НЕ)ИНФОРМИРАНост И ПРИНЦИПЪТ НА АВТОНОМИЯТА

Ралица Георгиева

Принципът на автономията предполага не-принуда за повече или по-малко знание от това, което бихме желали да имаме за себе си. Балансираното отношение в правото на информираност и неинформираност в сферата на (био)медицинските практики търси решение чрез оттегляне от директивното, с препоръката желаната информация да бъде вместена в контекста на доверен разговор, да бъде разбрана като информираност ”в процес”.

Практиките на погребване на ембриони, практики на рѣба на институционално утвърденото в последните години, по специфичен начин хвърлят светлина върху сложността на това отношение. С възможността за „ретроспективно осведомяване” (на клиента като засегнат родител) те заедно с това разширяват представата за една „стъпаловидна” информираност – информираността като процес. Принципът на автономията се оказва едновременно провокиран и утвърден.

ТРАНСПЛАНТАЦИОННА МЕДИЦИНА И ЕТИКА: ПРОБЛЕМЪТ ЗА КОМЕРСИАЛИЗАЦИЯТА НА ДОНОРСТВОТО

Ирина Георгиева

Основните проблеми на биоетическите дискусии са свързани с развитието на биомедицината и биотехнологиите. Тези дискусии се концентрират около моралната допустимост и оценка на медицинските практики и резултатите – настоящи и бъдещи – от прилагането им. Сред най-бързо развиващите се области на медицината е тази на трансплантацията. Успехите на трансплантационната медицина са съпътствани от дебати около донорството на органи и тъкани. Настоящият доклад разглежда аргументите в подкрепа и тези против забраната за комерсиализация на тялото и неговите части (забраната е в сила според СМА, Европейската конвенция за правата на човека и биомедицината от 1997 г., ЗТОТК в България и др.). Оспорването на тази забрана е провокирано преди всичко от недостига на органи за трансплантация. Двете позиции са съпоставени в контекста на важни за биоетиката понятия като автономия, човешко достойнство, солидарност. Разглеждането на аргументите за и срещу легализирането на комерсиализацията на донорството разкриват възможните проблеми – в морален и социален план, ако човешкото тяло от ресурс, каквото е то за трансплантационната медицина, се превърне в стока.

СУРОГАЦИЯ – НОВИ ИДЕНТИЧНОСТИ В ЕРАТА НА БИОТЕХНОЛОГИЧНИЯ БУМ

Ася Асенова

Основната цел е да бъдат артикулирани многостранните перспективи на репродуктивна автономия и граници при асистираните репродуктивни технологии, с конкретни измерения в случая върху сурогатното майчинство.

Фокусът е върху въпроса: Доколко сме свободни да изберем сурогацията като алтернативна възможност за придобиване на родителска идентичност – израз на свободен избор и репродуктивни права ли е тя или път към традиционния модел?

Затова основните аспекти, през които ще бъде пречупена репродуктивната автономия в контекста на сурогатното майчинство са следните:

- Регулация и реалност;
- Мотив за ползване на сурогатна майка;
- Кой са сурогатните майки?
- Комерсиализация;
- Репродуктивни права;
- Нови идентичности - майчинство/родителство
- АРТ – модификация на gender стереотипи?

ИНДИФЕРЕНТНОСТТА – ЛОГИЧЕСКО ОСНОВАНИЕ ЗА ДОНОРСТВО

Лена Н. Тодорова

В настоящата разработка се възразява срещу приетата теза в проблематиката за донорството, че неизразеното изрично несъгласие за даряване на органи по презумция се смята за съгласие. Няма логическо основание за такова твърдение, респ. неизразеното изрично несъгласие не означава съгласие и допускането на такава презумция е етически неоправдаемо. При наличието на пълна информационна осведоменост за правото на волеизлияние и ефективно работеща система за изразяване на личната воля се приема, че неизползваният това си човешко право е безразличен по отношение на това дали или не след медицински установена мозъчна смърт органите му ще бъдат ползвани или не за трансплантационни цели. Ето това дава логическо и морално основание при необходимост да се приложи донорство и е сериозен аргумент в негова подкрепа, за разлика от чисто милосърдните опити то да бъде защитено от гледна точка на жизненоспасяващата му функция за реципиента.

Приемането на предпоставката за информираност по въпросите на донорството в доклада се свързва с необходимостта за мащабна дейност за търсене на начини и средства за бързото ѝ свеждане до възможно най-голям брой хора. Това в развитие все повече ще оправдава защитаваната теза. Разгледани са някои аспекти на етически проблеми, свързани с това доколко близки родственици имат основание за решение относно дарителския статус. Принципно се допуска, че те имат морални основания за взимане на такова решение в конкретни ситуации.

В заключение направената аргументация би позволила да бъдат усъвършенствани механизмите за стимулиране донорството в Република България – задача с изключителна важност, като се има предвид актуалното му състояние.

ЗА НЯКОИ ОГРАНИЧЕНИЯ НА ПАЦИЕНТСКАТА АВТОНОМИЯ

Станка Христова

Въпросът за границите на автономията на пациента се разглежда в два аспекта. Първият е за границите на приложение на принципа за уважение към автономията на

пациента. Вторият е за ограничената автономия на пациента при вземане на решения, поради ограничената рационалност в резултат от болестта и емоционалното ѝ изживяване.

АВТОРИТЕТЪТ В УСЛОВИЯТА НА АВТОНОМИЯ

Христо П. Тодоров

Централната идея на проекта на Просвещението е отхвърлянето на всички авторитети, чрез което трябва да се преодолеят едновременно ирационалността и несвободата. Тази идея е изразена по недвусмислен начин в Кантовата статия „Отговор на въпроса: Що е Просвещение?“. Това, което трябва да се постигне с преодоляването на авторитета, е индивидуална автономия, независимост в мисленето и в действието на индивида. Въпросът, който се обсъжда в доклада, е дали авторитет и автономия се изключват взаимно, дали днес, приемайки и следвайки идеала за индивидуална автономия, трябва да се откажем от следването на каквито и да било авторитети? Тезата, която се обосновава е, че днес, когато автономията отдавна се е превърнала в нормативен идеал на модерните общества, следването на авторитет продължава да бъде възможно и легитимно точно толкова, колкото и критиката на авторитета.

ПРИНЦИПЪТ НА АВТОНОМИЯТА В БИОЕТИКАТА

Валентина Кънева

Принципът за уважение към автономността има важна роля в хода на повече от 40-годишното развитие на биоетиката. Утвърждаването му като етически и правен принцип в медицината е обвързано с определен обществен и политически контекст в Европа и Америка, с повишена обществена активност и чувствителност към проблемите в областта на медицината и медицинските изследвания. Приемането му съществено променя медицинската практика и отношенията между лекар и пациент. Докладът разглежда тълкуването на автономията в конкретния контекст на медицината – не като морална автономия, а като самоопределение в широк смисъл, не като идеална автономия, а като изискване, обвързано с преценка на конкретни способности и компетенции и с удовлетворяване на минимални критерии по отношение на личните избори и решения. Проблемите около различни интерпретации на автономността са илюстрирани посредством няколко меродавни позиции в биоетиката. Основният въпрос е как мислим връзката и обвързаността, които понятието за автономия предполага, а също и ограниченията на индивидуалните избори при едно подобно разбиране.